

การศึกษาเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาพุทธเถรวาทที่ปรากฏในสังคมไทย

A Comparative Study of Worshipping Sacred Objects in Brahmin-Hinduism and Theravada Buddhism Appeared in Thai Society

¹บรรณัฐ เต็มไชย, ²คงสฤษฎ์ แพงทรัพย์ และ ³แสวง นิลنامه

¹Banthanat Temchai, ²Khongsaris Pangthrap and ³Sawaeng Nilnama

^{1,2,3}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: bp.banthanat@gmail.com

Received: June 6, 2025; **Revised:** August 16, 2025; **Accepted:** August 23, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 2) เพื่อศึกษาการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท 3) เพื่อเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาทที่ปรากฏในสังคมไทย เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก คัมภีร์อุปนิษัท และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า 1) การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมีความหลากหลายและลึกซึ้งในด้านเทววิทยา โดยวัตถุมงคล เช่น เทวรูป เครื่องบูชา และยันต์ต่าง ๆ มีบทบาทเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับเทพเจ้า โดยมีหลักคิดสำคัญคือ การเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับจักรวาลผ่านพิธีกรรม 2) การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาทมีรากฐานจากคติความเชื่อเกี่ยวกับบุญกุศลและพุทธานุภาพ ซึ่งแสดงออกผ่านวัตถุมงคลประเภทต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูป เครื่องรางของขลัง ตลอดจนธงและผ้ายันต์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและเป็นสื่อกลางในการระลึกถึงพระรัตนตรัย 3) การบูชาวัตถุมงคลทั้งในศาสนาพุทธเถรวาทและพราหมณ์-ฮินดูจะมีรูปแบบและหลักการที่แตกต่างกัน แต่เมื่อปรากฏในบริบทสังคมไทยกลับพบว่าการผสมผสานและปรับประยุกต์กันอย่างแนบเนียน จนกลายเป็นวัฒนธรรมความเชื่อร่วมที่ยึดโยงกับวิถีชีวิตของผู้คน ทั้งนี้ สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวของศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม

คำสำคัญ: วัตถุมงคล; การบูชา; ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู; ศาสนาพุทธเถรวาท; สังคมไทย

Abstract

This thesis has three primary objectives: 1) to study of worshiping sacred objects in Brahmin-Hinduism, 2) to study of worshiping sacred objects in Theravada Buddhism, and 3) to compare of worshiping sacred objects in Brahmin-Hinduism and Theravada Buddhism appeared in Thai society. Employing a documentary research methodology, the study draws upon canonical texts such as the Tipiṭaka, the Upaniṣads, and relevant academic literature. Findings related that 1) sacred object worship in Brahmanical-Hinduism is theologically sophisticated and diverse. Sacred items—such as deity icons, ritual offerings, and yantras—serve as symbolic conduits for divine-human interaction. Central to these practices is the metaphysical worldview that perceives ritual as a means to harmonize the individual with the cosmic order. 2) The study reveals that sacred object worship in Theravada Buddhism is grounded in the concepts of merit (puñña) and the power of the Triple Gem. Sacred items such as Buddha images, amulets, ritual flags, and protective cloths (yantra) are venerated as means of psychological empowerment and as reminders of the Buddha, Dhamma, and Saṅgha. 3) Regarding the third objective, the comparative analysis demonstrates that, despite fundamental doctrinal and ritualistic differences, the practices of sacred object worship in both traditions have become deeply integrated within Thai society. This synthesis reflects a broader process of religious adaptation and cultural hybridization, wherein spiritual practices are transformed and localized to resonate with the lived experiences of Thai people in a pluralistic cultural landscape.

Keywords: Sacred Object; Worship; Brahmin-Hinduism; Theravada Buddhism; Thai Society

บทนำ

ปัจจุบันนี้โลกกำลังเจริญก้าวหน้าและพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ด้วยเทคโนโลยีอันทันสมัย เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมวลมนุษย์ ความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น ทำให้โรงเรียนต้องปรับการเปลี่ยนแปลงวิถีทางในการดำเนินชีวิต เช่น ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้เยาวชนในโรงเรียนสมัยนี้มีความเจริญทางด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจที่ดีงาม จึงขาดความความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง เพราะวามมนุษย์ หมายถึง ผู้ที่มีใจสูงด้วยคุณธรรม คุณธรรมที่จะทำให้เกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ ก็เพราะเบญจศีลและเบญจธรรม คือ ศีล 5 และธรรม 5 กล่าวคือการที่จะเกิดเป็นคนได้ ก็เพราะศีลและธรรมนำมาให้เกิด ใครมีเบญจศีล เบญจธรรมไม่ครบ ก็ไม่ได้แค่คนไม่ถึงขั้นมนุษย์ ดังที่พุทธทาสภิกขุแต่งบทกวีคำกลอนไว้ว่า “เป็นมนุษย์เป็นได้เพราะใจสูง เหมือนนกยูงมีดีที่แววขน หากใจต่ำเป็นได้แค่เพียงคน ย่อมเสียที่ที่ตนได้เกิดมา” (คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552)

ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู การบูชาวัตถุมงคลถือเป็นส่วนสำคัญของพิธีกรรมและความเชื่อทางศาสนาเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูชาเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ วัตถุมงคลที่นิยมบูชาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระพรหม พระศิวะ พระวิษณุ ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจและสามารถนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรือง ความสุข และการปกป้องคุ้มครอง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูถือว่าการบูชาเทพเจ้า เช่น พระพรหม พระศิวะ หรือพระวิษณุ คือการเข้าถึงเทพองค์นั้นผ่านพิธีกรรมโดยตรง โดยเชื่อว่าวัตถุมงคลหรือเครื่องสังเวชนั้นสามารถเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพได้โดยตรง และเชื่อว่าการบูชานั้นสามารถมอบพร ความอุดมสมบูรณ์ หรือแม้แต่การหลุดพ้น (โมกษะ) ได้ด้วย ดังที่ปรากฏใน ภาควัทคีตา ว่า “ผู้ที่บูชาข้าด้วยความศรัทธา

อันแน่วแน่ ข้าจะมอบทุกสิ่งที่เราต้องการ และคุ้มครองเราจากภัยพิบัติ” (Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, 1983)

ในศาสนาพุทธเถรวาท จุดมุ่งหมายของการบูชาพระพุทธรูปหรือพระเครื่องไม่ใช่เพียงเพื่อ “อำนาจ” หรือ “ปาฏิหาริย์” เท่านั้น หากแต่เป็น “กุศโลบาย” เพื่อระลึกถึงคุณของพระพุทธรูป และเพื่อกระตุ้นเตือนให้ประพฤติปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา โดยวัตถุมงคลนั้นเป็นเพียงสัญลักษณ์ ไม่ใช่จุดหมายของความหลุดพ้น (นิพพาน) ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริง เมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็นับว่าเห็นธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ส.ช. (ไทย); 17/87/159) นั่นหมายความว่า การเห็นพระพุทธรูปที่แท้คือการเข้าถึงธรรมะหาใช่การเคารพในรูปเคารพเพียงอย่างเดียว

การศึกษาการบูชาวัตถุมงคลในทั้งสองศาสนา จึงควรตั้งอยู่บนความเข้าใจถึงบริบทของศรัทธา จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติ และผลที่ผู้ศรัทธาคาดหวัง ซึ่งแตกต่างกันในระดับปรัชญาและเป้าหมายทางจิตวิญญาณ เช่น ในพุทธศาสนา การบูชาอาจเป็น “ทางผ่าน” สู่การฝึกจิต แต่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู การบูชาคือ “การเข้าถึง” และ “การแสดงออก” ของความสัมพันธ์กับเทพเจ้าที่เป็นบุคลาธิษฐาน

ในทางวัฒนธรรมไทย การบูชาวัตถุมงคลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกถึงความเคารพ ความหวัง ความมั่นคง และแม้แต่ความเชื่อเรื่องโชคลาภ ซึ่งมีทั้งข้อดีในแง่ของจิตใจและข้อวิพากษ์ในเชิงวิจารณ์ เช่น การยึดติดกับวัตถุหรือความเชื่อแบบไสยศาสตร์ที่อาจเบี่ยงเบนจากเป้าหมายทางศาสนาอย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาทแม้จะมีจุดร่วมคือ ความศรัทธาในพลังเหนือธรรมชาติ แต่เป้าหมายทางศาสนาโดยแท้นั้นต่างกัน กล่าวคือ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเน้นการสื่อสารโดยตรงกับเทพเจ้าเพื่อบรรลุความปรารถนา ซึ่งการเข้าใจความหมายเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศรัทธาสามารถดำเนินศาสนพิธีอย่างมีสติและสมดุ ส่วนพุทธศาสนาเน้นการใช้วัตถุมงคลเป็นเครื่องระลึกและเครื่องเตือนสติสู่การบำเพ็ญธรรม

ดังนั้น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาท แม้จะมีความเชื่อและวิธีการบูชาที่แตกต่างกัน แต่ก็ล้วนแสดงถึงความศรัทธาและความเชื่อมั่นในพลังอำนาจของวัตถุมงคลเหล่านั้น การศึกษาวัตถุมงคลในศาสนาเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในแง่ของการเข้าใจความเชื่อและพิธีกรรมของแต่ละศาสนา รวมถึงการศึกษาความเชื่อมโยงและความแตกต่างระหว่างศาสนาเหล่านี้ และเพื่อเป็นการเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาทั้งสองนี้ที่ปรากฏในสังคมไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ แต่มีความเชื่อในวัตถุมงคลทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ ว่าจุดประสงค์ที่แท้จริงของการบูชาวัตถุมงคลเหล่านั้นของทั้งสองศาสนาเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อะไร การบูชาวัตถุมงคลเหล่านี้จะเป็นแนวทางหรือกุศโลบายเพื่อบรรลุจุดสูงสุดของคำสอนในศาสนาได้หรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
2. เพื่อศึกษาการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท
3. เพื่อเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาทที่ปรากฏในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และ Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, “Bhagavad-gītā As It Is”, The Bhaktivedanta Book Trust, 1983 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากเอกสารบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาวัตถุมงคลในสังคมไทย

วิธีการศึกษาในขั้นที่ 1 วิธีการศึกษาเกี่ยวกับวัตถุมงคลในพระไตรปิฎก อรรถกถา และแนวคิดของนักปราชญ์ทางพุทธศาสนา และทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ พระเวทย์ และคัมภีร์อื่น ๆ ศึกษาเอกสาร บทความ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลและห้องสมุดต่าง ๆ เช่นห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น และจากตำรา วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือ ซึ่งงานวิจัยนี้เน้นการศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก

วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ 1 ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ ความหมาย ความเป็นมา และหลักธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยการวิเคราะห์ตีความและอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ 1 จะทำให้ทราบความหมาย และความเป็นมาที่เกี่ยวกับการบูชาวัตถุมงคล ทั้งจากพระไตรปิฎกคัมภีร์พระเวทย์ ตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตำราวิชาการ และภาคปฏิบัติของผู้วิจัยเองในทุก ๆ มิติว่า ประเด็นใดที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะวิเคราะห์ และนำไปสู่การเข้าใจถึงกระบวนการในทุกขั้นตอนเพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การบูชาวัตถุมงคลของประชาชนที่มีความศรัทธาในคุณค่าของวัตถุมงคล

วิธีการศึกษาในขั้นที่ 2 วิธีการศึกษาเกี่ยวกับการบูชาวัตถุมงคลของศาสนิกชนจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตำรา วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือได้

ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ 2 ประมวลผล และสรุปผลการวิจัย จะทำให้ทราบ และได้เข้าใจองค์ความรู้ใหม่ของการวิเคราะห์การใช้วัตถุมงคลเพื่อการส่งเสริมศีลธรรมในทางศาสนาพุทธเถรวาทและตามหลักศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และสามารถที่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อการส่งเสริมศีลธรรมในปัจจุบันได้ แล้วนำเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นหนึ่งในศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดในโลก โดยมีรากฐานลึกซึ้งในวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวอินเดีย การบูชาวัตถุมงคลเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตตามแนวทางของศาสนา ซึ่งวัตถุมงคลไม่ได้เป็นเพียงวัตถุที่มีพลังศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น แต่ยังเป็นตัวแทนของเทพเจ้า พลังจักรวาล และหลักธรรมทางจิตวิญญาณ บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหมายของวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผ่านการวิเคราะห์จากแหล่งคัมภีร์ พิธีกรรม และความเชื่อของผู้ศรัทธา (พิชญ์ สัตย์สงวน, 2562) วัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เป็นวัตถุที่ได้รับการนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเป็นมงคล ซึ่งมักใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา หรือประดิษฐานไว้ในบ้านเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคล วัตถุมงคลเหล่านี้อาจมีรูปร่างเป็นรูปเทพเจ้า สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ หรือวัตถุธรรมชาติ เช่น หินศักดิ์สิทธิ์ น้ำคงคา ดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ ความหมายของวัตถุมงคลไม่ได้จำกัดอยู่แค่พลังอำนาจเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงพลังจิตวิญญาณที่สามารถเชื่อมโยงผู้ศรัทธากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Flood, 2020) โดยเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ซึ่งมีความเป็นมาอันยาวนานและสืบทอดต่อเนื่องมาจากยุคพระเวท แบ่งออกได้หลากหลายประเภท ทั้งรูปเคารพ เครื่องราง และศิวิลิ่ง โดยแต่ละประเภทมีความหมายและหน้าที่เฉพาะในพิธีกรรมหรือความเชื่อของผู้บูชา

เมื่อกล่าวถึงความเชื่อและการเคารพบูชาวัตถุมงคลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย โดยเน้นที่ความศรัทธาในการสร้างวัตถุมงคลตามคติฮินดูซึ่งมุ่งหมายให้วัตถุเหล่านั้นกลายเป็นที่สถิตของพลังเทพเจ้า องค์ประกอบของการสร้างวัตถุมงคลประกอบด้วยมวลสาร พิธีกรรม และบทสวดปลุกเสก นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับคุณของเทพเจ้าฮินดู เช่น พระศิวะ พระวิษณุ พระพิฆเนศ และความสัมพันธ์กับตำนานเทวะที่กลายมาเป็นพื้นฐานความเข้าใจของผู้บูชาในสังคมไทย ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเคารพ บูชา การบูชาเทพนั้นว่าเป็นความโชคดี เทวรูปจึงมิได้เป็นที่สถิตของเทพ แต่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง ระหว่างองค์เทพกับผู้บูชา ซึ่งอยู่กันคนละมิติ ในลักษณะที่สามารถเชื่อมโยงได้ทั้งสองฝ่ายในเวลาเดียวกัน (กิตติ วัฒนมะหัทธม, 2534) และการปฏิบัติบูชาสามารถประกอบพิธีเพื่อขอให้ทรงประทานสิ่งที่ปรารถนาอย่างใดก็ได้ เช่น ขอให้บังเกิดความสำเร็จแก่การริเริ่มสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเรียน การศึกษา เรื่องงาน การเริ่มต้นกิจการ การเดินทาง เป็นต้น เพราะฉะนั้น จิตของเราในการบูชาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจิตของเรานี้ไม่มีโอกาสโกหก ซ่อนอะไรไม่ได้และจิตที่บริสุทธิ์ มีกำลังแรงเพียงพอที่จะเชื่อมโยงกับองค์เทพ ด้วยเหตุนี้ การบูชาเทพ เราจำเป็นต้องแยกให้ออกว่าเทพเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ การนับถืออย่างมีสติปัญญาและเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ (กิตติ วัฒนมะหัทธม, 2534)

จะเห็นได้ว่า คุณค่าที่เกิดจากการบูชาวัตถุมงคลตามแนวทางพราหมณ์-ฮินดูนั้น ครอบคลุมทั้งคุณค่าทางจิตวิญญาณ เช่น ความสงบใจ ความมั่นใจ และความรู้สึกถึงการปกป้องคุ้มครอง ตลอดจนคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของอินเดียกับบริบทไทย จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ประเพณี และพิธีกรรมไทยในหลายระดับ ดังนั้น แสดงให้เห็นว่าการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมิใช่เพียงการให้คุณค่าทางไสยศาสตร์ แต่เป็นระบบความเชื่อที่ลึกซึ้ง ซึ่งมีโครงสร้างรองรับ

ทางเทววิทยา ปรัชญา และวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดและปรับใช้ในสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย จนกลายเป็นมิติหนึ่งของชีวิตทางศาสนาและจิตวิญญาณของคนไทยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท เป็นปรากฏการณ์ทางศาสนาและวัฒนธรรมที่มีความลึกซึ้งและหลากหลายมิติ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยอย่างชัดเจน (พระมหาพิสิฐ สุขสกล, 2551) จากการศึกษาพบว่า วัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท หมายถึง สิ่งของที่ถูกสร้างขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เสริมสิริมงคล และเตือนให้ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย โดยอาจอยู่ในรูปของพระพุทธรูป พระเครื่อง ตะกรุด ผ้ายันต์ หรือวัตถุอื่นที่มีการประกอบพิธีกรรมปลุกเสกตามคติความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ความเชื่อในวัตถุมงคลมีรากฐานมาจากศรัทธาในพุทธคุณ และความเชื่อในพลังศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมและผู้ปลุกเสก วัตถุมงคลถูกมองว่าเป็นสื่อกลางที่เชื่อม’’ระหว่างโลกของธรรมะกับโลกแห่งการดำรงชีวิต ช่วยคุ้มครองป้องกันภัย และส่งเสริมความดีงาม ความเชื่อนี้ผสมผสานระหว่างหลักธรรมของพุทธศาสนากับคติพื้นบ้านอย่างกลมกลืนในบริบทของสังคมไทย การบูชาวัตถุมงคลมีทั้งมิติของศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีพื้นฐานจากการเคารพในพระรัตนตรัยและคุณของพระเกจิอาจารย์ วัตถุมงคลไม่ได้เป็นเพียงวัตถุศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นสัญลักษณ์แห่งความศรัทธา ความหวัง และเครื่องมือแห่งการเยียวยาทางจิตใจ พุทธศาสนิกชนนำวัตถุมงคลมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเสริมความมั่นใจและปลอบประโลมในยามทุกข์ การบูชาวัตถุมงคลให้คุณค่าในหลายมิติ ได้แก่ 1) ด้านพิธีกรรม สนับสนุนการสืบทอดประเพณีทางศาสนา 2) ด้านพุทธศิลป์ ส่งเสริมงานศิลปะและภูมิปัญญาไทย 3) ด้านพุทธพาณิชย์ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและกิจกรรมทางศาสนา 4) ด้านจิตใจ เสริมความมั่นคงทางอารมณ์และศรัทธา 5) ด้านปัญญา เปิดโอกาสให้ผู้คนเข้าถึงหลักธรรมและพัฒนาความเข้าใจในพุทธปรัชญา (พระมหาเชิด เจริญรัมย์, 2542; พระมหามนตรี วรลโ (ป้อมสุข), 2542; พิชรินทร์ สุขประมุล, 2532)

ดังนั้น การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท ไม่ได้เป็นเพียงการยึดถือวัตถุเพื่อความศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น หากแต่เป็นการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คน วัตถุมงคลจึงเป็นทั้ง "เครื่องหมายแห่งศรัทธา" และ "เครื่องมือทางธรรม" ที่หากใช้ด้วยปัญญา จะนำไปสู่การเข้าใจธรรมะ และการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า วัตถุมงคลในทั้งสองศาสนามีความหมายในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสื่อกลางแห่งศรัทธา แต่มีรากฐานทางแนวคิดต่างกัน โดยศาสนาพุทธเถรวาทเน้นวัตถุมงคลเป็น “เครื่องเตือนใจ” ให้ยึดมั่นในธรรมะและการประพฤติชอบ ขณะที่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู วัตถุมงคลมีสถานะเป็น “สัญลักษณ์ของเทพเจ้า” ที่สามารถสื่อถึงพลังเหนือธรรมชาติและการบันดาลคุณแห่งโชค ชัย และความสำเร็จ ความเชื่อในการบูชาวัตถุมงคลในทั้งสองศาสนาแสดงออกในลักษณะศรัทธาที่ลึกซึ้งและต่อเนื่องทั้งในเชิงพิธีกรรมและจิตวิญญาณ โดยศาสนาพุทธเถรวาทมุ่งเน้นการบูชาเพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัยและการยึดมั่นในหลักธรรม ขณะที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเน้นการสื่อสารกับเทพเจ้าเพื่อขอพร ความคุ้มครอง และอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของเทพเทวา การบูชาวัตถุมงคลของทั้งสองศาสนานำมาซึ่ง

คุณค่าหลายประการ ได้แก่ คุณค่าทางจิตใจและศีลธรรม ช่วยเสริมความมั่นคงทางจิตใจ สร้างกำลังใจ และส่งเสริมความประพฤติที่ดี คุณค่าทางวัฒนธรรม มีบทบาทในการสืบสานประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของศาสนาแต่ละฝ่าย คุณค่าทางสังคม เป็นศูนย์รวมของชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีของผู้คนในสังคมโดยภาพรวม การบูชาวัตถุมงคลทั้งในศาสนาพุทธเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ในสังคมไทย แม้จะมีความแตกต่างด้านแนวคิด ความหมาย และพิธีกรรม แต่ล้วนมีจุดร่วมสำคัญในการทำหน้าที่เป็นพลังแห่งศรัทธาและความยึดมั่นในสิ่งยิ่งใหญ่เกินตน ซึ่งช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมทางสังคม สร้างความหวัง ความมั่นใจ และการดำเนินชีวิตที่มีจริยธรรม ทั้งยังเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงศาสนาและความเชื่อให้คงอยู่ในสังคมไทยอย่างมั่นคงและกลมกลืน

จากการศึกษาสามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังนี้

ประเด็น	ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	ศาสนาพุทธเถรวาท
คุณค่าทางจิตใจ	เสริมพลังจิต ความมั่นใจ และเชื่อมโยงกับเทพ	สร้างความสงบ สติ และแรงบันดาลใจทางธรรม
คุณค่าทางศีลธรรม	เน้นศรัทธา การเคารพเทพ และความกตัญญู	กระตุ้นการรักษาศีล ความเมตตา และปฏิบัติดี
คุณค่าทางวัฒนธรรม	แสดงศิลปะ ความเชื่อ และจักรวาลทัศน์แบบฮินดู	สืบสานประเพณีไทย งานบุญ งานวัด
คุณค่าทางสังคม	สร้างความร่วมมือในการจัดพิธีและแห่บูชาเทพ	รวมพลังชุมชนในการทำบุญและรักษาวัด
บทบาทในชีวิตประจำวัน	เป็นสื่อขอพร ความสำเร็จ และโชคลาภ	เป็นเครื่องเตือนใจทางธรรมะ

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาท

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า วัตถุมงคลในทั้งสองศาสนามีคุณค่าหลายด้านที่ส่งเสริมทั้งตัวบุคคลและสังคม แม้จะต่างกันในด้านแนวคิดและความหมายทางศาสนา แต่ต่างก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ ความมั่นคงทางจิตใจ และการส่งเสริมคุณธรรมในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมไทย ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปกรรมของแต่ละศาสนาอย่างมีนัยสำคัญ

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทย เป็นประเด็นที่นักวิชาการหลายท่านให้ความสนใจและศึกษาวิเคราะห์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านความเชื่อ พิธีกรรม สัญลักษณ์ ตลอดจนบทบาทของวัตถุมงคลในทางสังคมและวัฒนธรรม โดยสามารถยกตัวอย่างงานวิจัยที่สอดคล้องกับนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) ในงานเขียนและบทความเรื่อง “ศาสนากับวัฒนธรรมไทย” กล่าวถึงบทบาทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทยว่าเป็นรากฐานสำคัญที่ผสมเข้ากับพุทธศาสนา และปรากฏผ่านการบูชาเทพเจ้าและวัตถุมงคลอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสร้างเทวรูป พิธีบูชาเครื่องสังเวีย และ

ความเชื่อเรื่องพลังเทพ เช่น พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ ฯลฯ งานวิจัยของ จุฑาทิพย์ อุตตโม (2558) หัวข้อ “การศึกษาความเชื่อเรื่องเทพเจ้าฮินดูในสังคมไทยร่วมสมัย” ชี้ให้เห็นว่า วัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น ศรียันตรา เทวรูป หรือเครื่องรางต่าง ๆ มีหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ผู้ศรัทธาเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาซึ่งพลัง ความสำเร็จ และการปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตราย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฮินดูแท้ในเรื่อง “ศักติ” (พลังแห่งเทพ) งานวิจัยของ วรศักดิ์ มหัทธโนบล (2549) เรื่อง “บทบาทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในวัฒนธรรมไทย” ระบุว่า วัตถุมงคล เช่น ตริศูล โยนี-ศิวลึงค์ รูปเคารพพระพิฆเนศ หรือ พระแม่ลักษมี ไม่ใช่เพียงวัตถุศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังแฝงแนวคิดสัญลักษณ์ทางอภิปรัชญา ซึ่งเชื่อมโยงกับจักรวาล ทฤษฎีธรรมชาติ และการดำเนินชีวิตของผู้ศรัทธาในรูปแบบของ “ธรรมะสังสาระ” งานของ นพพร สุวรรณพัฒน์ (2562) หัวข้อ “ความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลในเทวสถานฮินดูในกรุงเทพฯ” ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในไทยมีการผสมผสานกับพิธีกรรมแบบไทย เช่น การบูชาศาลพระพรหม การประพรมน้ำมนต์ การจุดธูปบูชา 9 ดอก ฯลฯ และการจัดสร้างวัตถุมงคลที่อัญเชิญเทพเจ้าผ่านพิธีกรรมปะพรมน้ำมนต์ การปลุกเสกด้วยมนต์เวท ถือเป็นแนวปฏิบัติที่แพร่หลาย อาจารย์อมรา พงศาพิชญ์ (2561) ในงาน “อัตลักษณ์ของเทพเจ้าและความศรัทธาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู” อธิบายว่า วัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูถือเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ของ “ศักติ” ซึ่งเป็นพลังศักดิ์สิทธิ์ และยังสะท้อนโครงสร้างสังคมและจิตสำนึกของผู้คนที่ต้องการอิงพลังเหนือธรรมชาติในการดำรงชีวิต

จะเห็นได้ว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ปรากฏในสังคมไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของหลายท่าน ซึ่งต่างชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่า วัตถุมงคลเหล่านี้มีบทบาททั้งเชิงศาสนาและสังคม ทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สื่อกลางในการติดต่อกับเทพเจ้า และยังสะท้อนถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่เปิดรับอิทธิพลจากศาสนาต่าง ๆ อย่างกลมกลืน

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาทในสังคมไทย ได้รับการศึกษาและวิเคราะห์จากนักวิจัยและนักวิชาการหลากหลายท่าน ซึ่งให้ความเข้าใจในเชิงลึกทั้งในด้านความเชื่อ พิธีกรรม และคุณค่าทางสังคม โดยสามารถยกตัวอย่างงานวิจัยที่มีเนื้อหาสอดคล้อง งานวิจัยของ วัชรพงษ์ ปัทมะ (2560) ในหัวข้อ “ความเชื่อเรื่องพระเครื่องในบริบทสังคมไทย” ชี้ให้เห็นว่าวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท เช่น พระเครื่อง ผ้ายันต์ ตะกรุด ไม่ใช่เพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาซึ่งความคุ้มครองหรือโชคลาภ แต่ยังมีนัยเชิงศาสนาเป็นเครื่องเตือนใจและปลุกเร้าศรัทธาให้ยึดมั่นในพระธรรมคำสอนและการประพฤติดี งานของ นิรันดร์ รักษ์พลเมือง (2555) เรื่อง “พุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลในวิถีไทย” วิเคราะห์ว่าการบูชาวัตถุมงคลเป็นผลผลิตจากกระบวนการทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างพุทธปรัชญาแบบเถรวาทกับความเชื่อพื้นบ้านและอิทธิพลของศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งสะท้อนถึงการปรับตัวของพุทธศาสนาในบริบทไทยให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางจิตใจของประชาชน งานวิจัยของ สุชาติ เฉลิมวุฒิ (2549) เรื่อง “พระเครื่อง: เครื่องมือสร้างคุณค่าและความมั่นคงทางใจของคนไทย” ระบุว่า พระเครื่องในพุทธศาสนาเถรวาทมีความหมายมากกว่าการใช้ป้องกันภัย แต่ยังเป็นตัวแทนของคุณธรรม ความดี และจิตใจที่ใฝ่ธรรมะ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมของผู้ครอบครอง งานวิจัยของ ปรียาภรณ์ บุญฤทธิ์ (2563) ในหัวข้อ “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการบูชาวัตถุมงคลในชุมชนไทย” กล่าวถึงวัตถุมงคล

ว่าเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างบุคคลกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และยังเชื่อมโยงกับการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน เช่น การแจกพระในงานมงคล การอธิษฐานร่วมกัน ซึ่งล้วนแต่สะท้อนถึงบทบาททางสังคมของวัตถุมงคล

จะเห็นได้ว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาท มีมิติทั้งในด้านศาสนา จิตวิทยา และวัฒนธรรม โดยวัตถุมงคลไม่เพียงแต่เป็น “ของขลัง” หากยังเป็น “เครื่องเตือนสติ” และ “ศูนย์รวมความเชื่อ” ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน และพระธรรม ซึ่งงานวิจัยหลากหลายชิ้นต่างสะท้อนบทบาทนี้อย่างสอดคล้องกัน

3. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การเปรียบเทียบการบูชาวัตถุมงคลที่ปรากฏในศาสนาศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธเถรวาทในสังคมไทย ซึ่งในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษางานเอกสารนักวิชาการสอดคล้องกับงานวิจัยของนักวิชาการหลากหลายท่านที่ศึกษาประเด็นดังกล่าวในเชิงเปรียบเทียบ ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น จุฑาทิพย์ อุตตโม (2558) งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อเรื่องเทพเจ้าฮินดูในสังคมไทยร่วมสมัย” ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า สังคมไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดูกับพุทธศาสนา วัตถุมงคลจากทั้งสองศาสนา เช่น พระเครื่องและเทวรูป มักถูกบูชาในบริบทเดียวกัน โดยผู้ศรัทธามองว่าให้พลังคุ้มครองและส่งผลทางจิตวิญญาณอย่างใกล้เคียงกัน จึงเกิดการหลอมรวมในเชิงวัฒนธรรม อาจารย์อมรา พงศาพิชญ์ (2561) จากงาน “อัตลักษณ์ของเทพเจ้าและความศรัทธาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู” ระบุว่า การเคารพบูชาเทพเจ้าพราหมณ์-ฮินดูและพระพุทธรูปในไทยมีลักษณะร่วมกันในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ และในหลายกรณีวัตถุมงคลจากสองศาสนาถูกใช้ร่วมกันในพิธีกรรมเดียวกัน โดยไม่ถูกแยกขาดอย่างเคร่งครัด สมบัติ จันทรวงศ์ (2547) ในบทความ “พุทธกับพราหมณ์ในสังคมไทย ความกลมกลืนหรือความสับสน” เสนอว่า ความเชื่อและการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาทและพราหมณ์-ฮินดูในไทยมีการสอดแทรกกันอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะในระดับชาวบ้าน เช่น การบูชาพระเครื่องคู่กับพระพิฆเนศ หรือการตั้งศาลพระพรหมคู่กับพระพุทธรูปภายในสถานที่ประกอบการ ศิริวรรณ ชัยจันทร์ (2560) ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การบูชาวัตถุมงคลในสังคมไทยร่วมสมัย” กล่าวว่า ความศรัทธาในวัตถุมงคลทั้งในสายพุทธและฮินดูมีลักษณะการใช้งานคล้ายกัน เช่น เพื่อความโชคดี ป้องกันภัย เสริมพลังใจ สะท้อนให้เห็นถึง “วัฒนธรรมความเชื่อแบบผสมผสาน” (Syncretism) ที่หลอมรวมองค์ประกอบของทั้งสองศาสนา งานวิจัยของ ธวัชชัย กิตติศักดิ์ (2563) หัวข้อ “วัตถุมงคลกับการสร้าง อัตลักษณ์ทางศาสนาในสังคมไทย” พบว่า การใช้วัตถุมงคลเป็นสัญลักษณ์แทนศรัทธา ไม่ได้จำกัดเฉพาะภายในศาสนาหนึ่ง ๆ แต่ผู้คนในสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะบูชาทั้งพระเครื่องจากพุทธศาสนาและเทวรูปจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในเวลาเดียวกัน โดยถือว่าเป็นการเสริมมงคลรอบด้านทั้งทางบุญและพลังเหนือธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่า การบูชาวัตถุมงคลในศาสนาพุทธเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทยมีลักษณะสอดคล้องและผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ทั้งในด้านนิยามความหมาย ความเชื่อ และคุณค่าที่ได้รับ โดยเฉพาะในเชิงสังคมและจิตวิทยาทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและการปรับตัวของศาสนาต่อบริบททางวัฒนธรรมของสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

องค์ความรู้ใหม่
จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบการบูชาวัตถุ
มงคลในศาสนาพราหมณ์–ฮินดูและศาสนาพุทธ
เถรวาทที่ปรากฏในสังคมไทย”

๑. การหลอมรวมของความเชื่อ
ข้ามศาสนาในบริบทวัตถุมงคล

๒. วัตถุมงคลในฐานะเครื่องมือเสริม
พลังชีวิตมากกว่าสัญลักษณ์ศาสนา

๓. องค์ประกอบของพิธีกรรม
การสร้างวัตถุมงคลมีการผสม
ข้ามศาสนา

๔. การเปลี่ยนแปลงของคุณค่าทาง
ศาสนาสู่คุณค่าทางสังคม จากเดิมที่
วัตถุมงคลมีคุณค่าในเชิงศรัทธาและ
บุญกุศล

๕. วัตถุมงคลกลายเป็นสื่อกลาง
ของศาสนากับโลกทัศน์สมัยใหม่

จากภาพดังกล่าว มีอธิบายดังต่อไปนี้

1. การหลอมรวมของความเชื่อข้ามศาสนาในบริบทวัตถุมงคล การบูชาวัตถุมงคลในสังคมไทยไม่ได้ยึดถือขอบเขตศาสนาอย่างตายตัว หากแต่เป็นการหลอมรวมระหว่างแนวคิดของศาสนาพุทธเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์–ฮินดู ทั้งในด้านความหมายเชิงศาสนา พิธีกรรม และเป้าหมายของการบูชา ซึ่งชี้ให้เห็นถึงลักษณะ “พหุศาสนนิยมทางวัฒนธรรม” (Cultural Religious Pluralism) ที่ปรากฏชัดในวิถีชีวิตของชาวไทย

2. วัตถุมงคลในฐานะเครื่องมือเสริมพลังชีวิตมากกว่าสัญลักษณ์ศาสนา แม้ว่าวัตถุมงคลจะมีที่มาจากคำสอนและความเชื่อทางศาสนา แต่ในการใช้งานจริงในสังคมไทย กลับปรากฏว่า ผู้คนมองวัตถุมงคลเป็นเครื่องมือเสริมพลังชีวิต สร้างขวัญกำลังใจ คุ้มครองภัย และนำมาซึ่งความสำเร็จในทางโลกมากกว่าจะเป็นการยึดถือในศาสนาโดยตรง สะท้อนการทำให้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางจิตวิทยา (Functional Religion)

3. องค์ประกอบของพิธีกรรมการสร้างวัตถุมงคลมีการผสมข้ามศาสนา องค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบคือการสร้างวัตถุมงคลในปัจจุบันมักผสมผสานพิธีกรรมจากทั้งศาสนาพุทธเถรวาทและพราหมณ์–ฮินดูเข้าด้วยกัน เช่น การใช้ฤกษ์ยามจากโหราศาสตร์ฮินดู การสวดพระคาถาจากทั้งคัมภีร์พุทธและพระเวทในพิธีเดียวกัน ซึ่งเป็นหลักฐานของวัฒนธรรมการประยุกต์ศาสนาในรูปแบบใหม่ที่ปรากฏในยุคปัจจุบัน

4. การเปลี่ยนแปลงของคุณค่าทางศาสนาสู่คุณค่าทางสังคม จากเดิมที่วัดอุโมงค์มีคุณค่าในเชิงศรัทธาและบุญกุศล งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า วัดอุโมงค์ในปัจจุบันยังถูกให้คุณค่าทางสังคม เช่น การแสดงสถานะทางศรัทธา ความเชื่อมโยงกับกลุ่มคน หรือการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมและธุรกิจ โดยเฉพาะวัดอุโมงค์ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจาก “พระเกจิ” หรือ “เทวรูปดัง”

5. วัดอุโมงค์กลายเป็นสื่อกลางของศาสนากับโลกทัศน์สมัยใหม่ งานวิจัยยังพบว่า ผู้คนใช้วัดอุโมงค์เป็นเครื่องมือสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในรูปแบบที่ปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตยุคใหม่ เช่น การพกวัดอุโมงค์ในรูปแบบแอปพลิเคชัน หรือเครื่องประดับแฟชั่นที่ยังคงความศรัทธาไว้ด้วย ทำให้วัดอุโมงค์กลายเป็นสะพานเชื่อมศาสนาเข้ากับความเป็นสมัยใหม่ได้อย่างกลมกลืน

สรุป

วัดอุโมงค์ในทั้งสองศาสนามีความหมายในฐานะเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นสื่อกลางแห่งศรัทธา แต่มีรากฐานทางแนวคิดต่างกัน โดยศาสนาพุทธเถรวาทเน้นวัดอุโมงค์เป็น “เครื่องเตือนใจ” ให้ยึดมั่นในธรรมะและการประพฤติชอบ ขณะที่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู วัดอุโมงค์มีสถานะเป็น “สัญลักษณ์ของเทพเจ้า” ที่สามารถสื่อถึงพลังเหนือธรรมชาติและการบันดาลคุณแห่งโชคชัย และความสำเร็จ ความเชื่อในการบูชาวัดอุโมงค์ในทั้งสองศาสนาแสดงออกในลักษณะศรัทธาที่ลึกซึ้งและต่อเนื่อง ทั้งในเชิงพิธีกรรมและจิตวิญญาณ โดยศาสนาพุทธเถรวาทมุ่งเน้นการบูชาเพื่อระลึกถึงพระรัตนตรัยและการยึดมั่นในหลักธรรม ขณะที่ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเน้นการสื่อสารกับเทพเจ้าเพื่อขอพร ความคุ้มครอง และอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของเทพเทวา การบูชาวัดอุโมงค์ของทั้งสองศาสนานำมาซึ่งคุณค่าหลายประการ ได้แก่ คุณค่าทางจิตใจและศีลธรรม ช่วยเสริมความมั่นคงทางจิตใจ สร้างกำลังใจ และส่งเสริมความประพฤติที่ดี คุณค่าทางวัฒนธรรม มีบทบาทในการสืบสานประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของศาสนาแต่ละฝ่าย คุณค่าทางสังคม เป็นศูนย์รวมของชุมชน ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีของผู้คนในสังคม

โดยภาพรวม การบูชาวัดอุโมงค์ทั้งในศาสนาพุทธเถรวาทและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในสังคมไทย แม้จะมีความแตกต่างด้านแนวคิด ความหมาย และพิธีกรรม แต่ล้วนมีจุดร่วมสำคัญในการทำหน้าที่เป็นพลังแห่งศรัทธาและความยึดมั่นในสิ่งยิ่งใหญ่เกินตน ซึ่งช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมทางสังคม สร้างความหวัง ความมั่นใจ และการดำเนินชีวิตที่มีจริยธรรม ทั้งยังเป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่หล่อเลี้ยงศาสนาและความเชื่อให้คงอยู่ในสังคมไทยอย่างมั่นคงและกลมกลืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

การศึกษาลึกในระดับท้องถิ่น ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในระดับชุมชนหรือตำบลต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของพิธีกรรมและความเชื่อในการบูชาวัตถุมงคลที่มีลักษณะเฉพาะตามบริบทท้องถิ่น เพื่อให้เห็นความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมและศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น มีการจัดทำเอกสารหรือคู่มือเชิงวิชาการ แนะนำให้รวบรวมองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้เพื่อจัดทำเป็นคู่มือหรือหนังสือเชิงวิชาการ ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในวงการศึกษา การท่องเที่ยว หรือการเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับศาสนาอื่น แนะนำให้ขยายงานวิจัยไปยังการบูชาวัตถุมงคลในศาสนาอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลในสังคมไทย เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือความเชื่อพื้นบ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจภาพรวมของบทบาทวัตถุมงคลในสังคมพหุวัฒนธรรม

2.2 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านพิธีกรรมร่วมสมัย ควรสนับสนุนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการสร้างและบูชาวัตถุมงคลในยุคปัจจุบัน ที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การใช้สื่อออนไลน์ หรือแอปพลิเคชัน เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่มากขึ้น

2.3 การส่งเสริมความเข้าใจข้ามศาสนา ควรมีการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ข้ามศาสนาเกี่ยวกับความหมายและคุณค่าของวัตถุมงคล เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความเคารพในความหลากหลายทางศาสนา และลดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- กิตติ วัฒนะมหาตม์. (2534). *คู่มือบูชาเทพ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *มนุษย์กับสังคม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จุฑาทิพย์ อุตตโม. (2558). *การศึกษาความเชื่อเรื่องเทพเจ้าฮินดูในสังคมไทยร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัชชัย กิริติศักดิ์. (2563). *วัตถุมงคลกับการสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาในสังคมไทย*. รายงานวิจัย คณะสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นพพร สุวรรณพัฒน์. (2562). *ความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลในเทวสถานฮินดูในกรุงเทพมหานคร*. รายงานวิจัย. คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *ศาสนากับวัฒนธรรมไทย. รวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มติชน.

- นิรันดร์ รักชลเมือง. (2555). พุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องวัตถุมงคลในวิถีไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนา ศาสนาและสังคม.
- ปรียาภรณ์ บุญฤทธิ์. (2563). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการบูชาวัตถุมงคลในชุมชนไทย. วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเชิด เจริญรัมย์. (2542). พระเครื่องกับสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีทัศนคติของนักวิชาการพุทธศาสนา ในสถาบันอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาพิสิฐ สุขสกล. (2551). บทบาทพระสงฆ์กับวิกฤติศรัทธาในสังคมไทย: วัตถุมงคลกับพิธีพุทธาภิเษก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหามนตรี วรลโ (ป้อมสุข). (2542). อิทธิพลของวัตถุมงคลที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรินทร์ สุขประมุข. (2532). รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พิษณุ สัตย์สงวน. (2562). ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู: ความเชื่อ พิธีกรรม และปรัชญา. กรุงเทพฯ: มติชน.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. เล่มที่ 17. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2549). บทบาทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ มานุษยวิทยาสรีนธร (องค์การมหาชน).
- วัชรพงษ์ ปัทมะ. (2560). ความเชื่อเรื่องพระเครื่องในบริบทสังคมไทย. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ศิริวรรณ ชัยจันทร์. (2560). การบูชาวัตถุมงคลในสังคมไทยร่วมสมัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมบัติ จันทรวงศ์. (2547). พุทธกับพราหมณ์ในสังคมไทย: ความกลมกลืนหรือความสับสน. วารสารศาสนา และวัฒนธรรม. 5(2), 15-32.
- สุชาติ เฉลิมวุฒิ. (2549). พระเครื่อง: เครื่องมือสร้างคุณค่าและความมั่นคงทางใจของคนไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2561). อัตลักษณ์ของเทพเจ้าและความศรัทธาในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bhaktivedanta Swami Prabhupāda. (1983). *Bhagavad-gītā As It Is. Radhadesh in Durbuy*. The Bhaktivedanta Book Trust.
- Flood, G. (2020). *The Hindu Tradition: A Beginner's Guide*. Oxford: Oxford University Press.